

ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ 3/12/1987

Ο ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ ΚΑΙ Η ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ο «Διαβάτης της λογοτεχνίας»

Συνέχεια από το χθεσινό φύλλο

Εκτός όμως από τα παραπάνω εκδομένα άρθρα, και πολλά άλλα μικρότερης σημασίας, που δεν μας επιτρέπει ο χρόνος να μνημονεύσουμε εδώ, υπάρχουν και πολλά άλλα ανέκδοτα σε χειρόγραφα. Ήδη το 1938 ο τότε Διευθυντής των Γενικών Αρχείων του Κράτους Δ. Ζακυθηνός καταγράφοντας το υλικό των μοναστηριακών

Του καθηγητή Θ. ΔΕΤΟΡΑΚΗ

και των μουσειακών αρχείων της Κρήτης σημείωσε ότι στο αρχείο του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου υπάρχει φάκελος (αρ. 68), με «**Τέσσερα τεύχη περιεχόντα γλωσσικόν και λαογραφικόν υλικόν συλλεγμέν υπό του Ιωάννου Κονδυλάκη**». Κατά την προσωπική μου έρευνα στο αρχείο αυτό διαπίστωσα ότι υπάρχουν στην πραγματικότητα έξι (και όχι τέσσερα) τεύχη, άνισα σε μέγεθος και σε αριθμό φύλλων. Τα τέσσερα είναι σημειωματάρια τσέπης και τα δύο τετράδια μικρού σχήματος. Τα τεύχη αυτά τα αριθμήσα με τα στοιχεία Α-ΣΤ και τα σελίδωσα, όπου δεν υπήρχαν ενδείξεις αριθμησης φύλλων ή σελίδων, για να είναι ευχερής ο έλεγχος και η χρήση τους στην επιστημονική έρευνα.

Στο εξώφυλλο του τετραδίου Α αναγράφεται ο τίτλος: «**Κρητικόν λεξιλόγιον**» (Συλλογή Ι. Δ. Κονδυλάκη). Η γλωσσική κατάσταση της Κρήτης από το 1866—1919». Επίσης, στη σελ. 1 του τετραδίου Ε υπάρχει η ένδειξη: «**Λαογραφική όλη Κρήτης. Συλλογή Ι. Δ. Κονδυλάκη. 1919 (Ηράκλειον). Λεξιλόγιον Κρήτης (1870-1919). Δίστιχα, παροιμίες, παρατσόφαρα, τραγούδια κ.λ.π.**».

Τα αυτόγραφα αυτά του Κονδυλάκη τα περίεωσε μετά το θάνατό του ο τότε Διευθυντής του Μουσείου και διάσημος αρχαιολόγος και κρητολόγος Στέφανος Ξανδουδίδης, ο οποίος μάλιστα φρόντισε να αποστείλει αντίγραφά τους στο Αρχείο του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας Αθηνών, όπου και έχουν καταχωριστεί με τον τίτλο: «**Κρητικόν λεξιλόγιον, η γλωσσική κατάσταση της Κρήτης από το 1869-1919. Συμπλήρωμα Κρητικού Λεξιλογίου**».

Εδώ λοιπόν, στο αρχείο του Αρχαιολογικού μας Μουσείου, έχουμε τα πρωτότυπα, τα αυτόγραφα του Κονδυλάκη. Δυστυχώς, η καταγραφή του υλικού υπήρξε άτακτη. Ο Κονδυλάκης φαίνεται ότι κατέγραφε ό,τι άκουε ή ό,τι του έκανε ιδιαίτερη εντύπωση, με σκοπό να επεξεργαστεί αργότερα αυτό το άτακτα συλλεγόμενο υλικό και να βάλει σε τάξη τις πρόχειρες σημειώσεις του, κάτι που δεν πρόλαβε να κάμει. Έτσι η ταξινόμηση του υλικού σε ενότητες και ο έλεγχος των διπτογραφιών δημιουργεί πολλά προβλήματα. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι δεν αναφέρει σχεδόν ποτέ την πηγή των πληροφοριών του, παρά μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις

με την αόριστη ένδειξη «Ανατολική Κρήτη», «Δυτική Κρήτη», «Χανιά» «Ανώγεια» κ.λ.π.

Η αξία όμως αυτής της γλωσσικής και λαογραφικής συλλογής του Κονδυλάκη είναι μεγάλη, παρά τις μεθοδολογικές αδυναμίες της. Διασώζεται ένα τεράστιο πλήθος λέξεων, περίπου 5.500, πολλές από τις οποίες τουρκοκρητικές, που δεν ακουονται πια. Οι ερμηνείες του Κονδυλάκη, με την παράθεση φράσεων και παραδειγμάτων από τον καθημερινό λόγο της Κρήτης κατά την πεντηκονταετία 1870-1920, προσδίδουν στη συλλογή αυτή ιδιαίτερη αξία.

Η έκδοση του υλικού αυτού, τόσο του γλωσσικού, όσο και του λαογραφικού, με απασχολούσε ήδη από το 1977. Ήταν πρόδηλο ότι έπρεπε να αποδελτιωθεί ολόκληρο το υλικό και να ανασυνταχθεί, τόσο για τον πλήρη έλεγχο, όσο και γαι τη μεθοδική του κατάταξη. Στο δυσχερές και λεπτό αυτό έργο της αποδελτίωσης και της ανασυνθεσης, είχα την πολύτιμη βοήθεια των συναδέλφων φιλόλογων που φοίτησαν στη ΣΕΛΜΕ Ηρακλείου κατά το σχολικό έτος 1980-81, στους οποίους είχα προσφέρει, μια σειρά μαθημάτων. Ακολουθώντας τις υποδείξεις μου προχωρήσα, με βάση τα φωτοαντίγραφα των τετραδίων του Κονδυλάκη, στην αποδελτίωση και στην ανασύνθεση του γλωσσικού υλικού. Ήδη έχω προχωρήσει στον τελικό έλεγχο, με τις απαραίτητες προσθήκες και διορθώσεις του γλωσσικού αυτού υλικού, που θα εκδοθεί τον επόμενο χρόνο στη σειρά της Βικελαιάς Βιβλιοθήκης, με εκτενή εισαγωγή και παρατηρήσεις.

Εδώ μας ενδιαφέρει τώρα η συλλογή του λαογραφικού υλικού, που ήδη τυπώνεται και θα κυκλοφορήσει σύντομα σε βιβλίο. Η μεταγραφή από τις φωτοτυπίες των χειρογράφων έγινε με την πρόθυμη συνεργασία του φίλου φιλόλογου καθηγητή κ. Γεωργίου Τσαγκαράκη, που τον ευχαριστώ και από τη θέση αυτή.

Δυστυχώς, το λαογραφικό υλικό δεν δημοσιεύεται ολόκληρο. Σκόπιμα και για πολύ ευνόητους λόγους παραλείψαμε ορισμένα άσεμνα και αφορηώς σκανδαλιστικά στοιχεία, που, βέβαια, μπορεί να έχουν λαογραφικό και κοινωνικό ενδιαφέρον, αλλά δεν παύουν να είναι «ου φωνητά» και «ου γραπτά». Οι ειδικοί λαογράφοι μπορούν να τα βρουν και να τα μελετήσουν στα χειρόγραφα. Η έκδοση προσφέρεται στο ευρύτερο κοινό και είναι από την άποψη αυτή αποκαθαμένη. Ελπίζω να μας συγχωρηθεί αυτή η λογοκριτική επέμβαση στα κατάλοιπα του Κονδυλάκη, αλλά είναι βέβαιο ότι ούτε ο ίδιος, παρά τη γνωστή αθυροστομία του και την ιδιαίτερη κλίση του προς τα ασεμνολογήματα, δεν θα τολμούσε να τα τυπώσει.

Αν η υπομονή σας δεν έχει εξαντληθεί και η περιέργειά σας έχει κεντρισθεί, θα μπορούσα να παρουσιάσω με κάθε συντομία το περιεχόμενο της λαογραφικής συλλογής του Κονδυλάκη, σύμφωνα με τη μεθοδολογία της έκδοσής μας.

Αύριο το τέλος